

зацькі землі” між Південним Бугом і Дніпром, а також, як і російський цар, не брати українських городових козаків під свою протекцію. Росія зобов’язувалася щорічно сплачувати хану данину. Українці могли вільно ловити рибу в Дніпрі та його притоках, добувати сіль у лиманах, плавати по Дніпру до Чорного моря. Було домовлено про періодичний обмін полоненими. Відразу після укладення миру Мегмед IV почав зміцнювати свою владу на Правобережній Україні, віддавши її молдовському господареві Г.Дуці (1681-83), який, всупереч договору, дозволив оселятися тут новим поселенцям. Остаточний варіант договору ратифіковано султаном у квітні 1682 в Стамбулі. У ньому вже не згадувалося про те, що частина правобережних земель України мала залишатися незаселеною. Проти цих умов Б.м. виступила Річ Посполита, яка продовжувала боротьбу за Правобережжя. З боку Османської імперії укладення цього договору було спробою тиску на Польщу, щоб змусити її до поступок під час турецько-польських переговорів. У свою чергу, російсько-турецькі домовленості 1681-82 посилювали позиції царського уряду на Лівобережній Україні. Невдоволення договором виявляв гетьман Лівобережної України І.Самойлович, адже Б.М. розчленував Україну між сусідніми державами.

Літ.: Смирнов В.Д. Крымское ханство под верховенством Оттоманской Порты до начала XVIII века. – СПб., 1887; Заруба В.Н. Украинское казачье войско в борьбе с турецко-татарской агрессией (Последняя четверть XVII в.). – Х., 1993; Гуржій О.І., Чухліб Т.В. Гетьманська Україна. – К., 1999.

Т.В.Чухліб.

БЕЛЬГІЯ, КОРОЛІВСТВО БЕЛЬГІЯ (Belgique, Royaume de Belgique, België, Koninkrijk België) – держава в Західній Європі. Територія 30,5 тис. км². Населення – 10,6 млн. осіб (2007): фламандці, валлони, французи, італійці, німці та ін. Б. – парламентарна монархія. Територіально поділена на 9 провінцій. Столиця – Брюссель.

У ранньому середньовіччі територія Б. належала франкській державі Каролінгів. Внаслідок її розподілу у 843 західна частина (Фландрія) відійшла до Франції, східна – до Лотарингії. 11 ст. з-поміж розрізнених феодалних володінь виокремилося графство Фландрія з міцним централізованим управлінням, номінально підпорядковане французьким королям. У 12 ст. країна посіла місце найбільш розвинутого промислового регіону на європейському континенті. 1300 була приєднана до Франції. У першій половині 15 ст. бельгійські князівства перейшли під владу герцогів Бургундії, а від 1477 – германської імперії Габсбургів. Знаходячись у складі Нідерландів, Б. потрапляє 1516 під управління іспанської монархії й перетворюється на арену війн, внаслідок яких позбавилася деяких областей, переданих мадридським двором суперникам як сплату за свої політичні і воєнні поразки. У ході війни за іспанську спадщину 1701-1714 Б. окупували французи,

яких у подальшому заступила Австрійська імперія. Можливість звільнитися Б. від іноземного панування і проголосити Сполучені Штати Б. відкрила Французька революція 1789. Проте 1791 боротьбу за право володіти країною відновили між собою Австрія і Франція, яка й здобула перемогу 1897. Після повалення наполеонівської імперії Віденський конгрес 1815 своїм рішенням об'єднав Б. з Голландією в єдине королівство – Нідерланди. Бельгійська революція 1830 зруйнувала нав'язану країні конструкцію політичного устрою: Б. стала окремою державою. У наступні десятиліття вона перетворюється на одну з лідируючих в Європі країн за концентрацією виробництва і капіталів. Наприкінці 19 ст. набуває у Центральній Африці колонію – “Бельгійське Конго”. Під час Першої світової війни Б., незважаючи на її нейтральний статус, окупували німецькі війська. За Версальським мирним договором 1919-20 вона одержала два німецькі округи Ейпен і Мальмеді, а також мандат на управління частиною колишніх колоній Німеччини у Східній Африці. У ході Другої світової війни Б. знову зазнала німецької агресії (1940) і була визволена у вересні 1944 англо-американськими військами. 1945 Б. стала членом (і засновником) ООН. У післявоєнний період позбулася своїх колоніальних володінь; брала участь у створенні Європейського об'єднання вугілля і сталі (1951), Європейського економічного співтовариства (від 1993 – Європейського Союзу). У Брюсселі розміщено штаб-квартиру НАТО, членом якого Б. є від 1949.

Корені стосунків Б. з Україною сягають середньовіччя, коли між Фландрією і Київською Руссю розгорнулася жвава торгівля сукном, міхами, воском. Фламандець В.Рубрук, прямуючи 1253 з дипломатичною місією французького короля Людовика IX до Монголії, перший серед західних подорожників познайомився і подав письмові відомості про діяльність руських купців та життя населення Криму й приазовських степів. У 17 ст. завдяки звісткам брюссельських газет увагу фламандців і валлонів привертала подія національно-визвольної війни в Україні під проводом запорозьких козаків. За доби Відродження на навчання до Б. прибуває українська молодь, осередком якої стає Лювенський університет.

Від другої половини 19 ст. Б. – активна співучасниця розбудови індустріально-транспортного потенціалу України. 1859 на Дніпрі та його притоках починають курсувати пасажирські і буксирні пароплави, споруджені в Антверпені. Понад мільярд бельгійських франків було вкладено у розвій гірничної промисловості, машинобудування та цементних заводів Донецького і Криворізького басейнів. Від 90-х рр. 19 ст. бельгійські компанії займалися впровадженням в українських містах електричного транспорту – трамвая. Водночас у Брюсселі на міжнародних виставках і конгресах демонструються й відзначаються золотими і срібними медалями творчі досягнення винахідників, підприємців, освітян з різних районів України.

1918 з ініціативи Української Народної Республіки розпочалися дипломатичні переговори її представників з офіційним Брюсселем. До 1923 у бельгійській столиці діяла дипломатична місія УНР, очолювана проф. А. Яковлівим і генералом О.Осецьким. У цей час у Б. знаходять притулок колишні вояки української армії і політичні біженці, поповнюючи започатко-

вану ще перед Першою світовою війною закарпатцями трудову еміграцію. 1920 у містах країни з великим успіхом гастролює Українська республіканська капела О.Кошиця. Друга світова війна спричинила нову хвилю іммігрантів: 1947 їх кількість досягла 10 тис. осіб, серед яких майже 2 тисячі жінок – “остарбайтерів”. Після подальшого масового переїзду біженців за океан чисельність українців у Б. скоротилася до 2,5 тис. осіб, які проживають переважно у Брюсселі, Льєжі, Лювені, провінціях Ено і Лімбург. Сфера їх професійних занять пов’язана з роботою на вугільних шахтах, промислових підприємствах, у закладах сервісу й освіти. Із створених емігрантами культурно-освітніх, професійних та громадських організацій найбільшими є Союз українців у Б., Спілка українських робітників Б., Спілка української молоді. Релігійне життя поселенців зосереджено у парафіях Української автокефальної православної та Української греко-католицької церков.

Від другої половини 19 ст. відбувається розширення культурних зв’язків. Бельгійське мистецтво в Україні репрезентують відомі діячі – віолончеліст й композитор А.Серве (1852, 1866), оперна співачка Д. Арто (1875-76, 1879), скрипаль С.Томсон (1892) та ін. Працюючи у Київському музичному училищі 1890-97, багато співаків виховав знаний в Європі вокальний педагог К.Еверарді. До здобутків бельгійської літератури привертають увагу українців “Киевская старина”, “Зоря”, Записки НТШ та інші часописи. Популяризаторами письменства Б. виступають І.Франко, О.Кобилянська, Л.Українка, П.Грабовський, В.Стефаник, О.Маковей, М.Вороний, П.Тичина, М.Рильський тощо. У Б. перші уявлення про українську культуру дають переклади фольклору і творів Т.Шевченка та М.Гоголя (“Катерина” і “Сорочинський ярмарок”), які поширював у брюссельських виданнях знавець української філології проф. Е.Енс. На початку і в другій половині 20 ст. в Україні друкуються переклади бельгійської класики – М.Метерлінка, Е.Верхарна, Ш.Де Костера (роман “Уленшпігель”), Ж.Роденбаха, на театральних сценах Києва, Харкова, Миколаєва та інших міст йдуть п’єси бельгійських драматургів. Здійснені 1925 і 1928 поїздки в Україну груп бельгійських педагогів і науковців мали широкий відгомін: журнал “La Nervie” видав три спеціальні випуски, присвячені літературі, малярству й музиці України, у педагогічних виданнях з’явилися розповіді про українське шкільництво. Окремими виданнями у Брюсселі вийшли праці Р.Моргана “Шевченко, життя і творчість” (1928), поема “Мойсей” (1969) і збірка поезій (1970) І.Франка. 1987 і 1990 проводилися Дні України в Бельгії та Дні Бельгії в Україні.

10 березня 1992 між Б. і Україною встановлено дипломатичні відносини. Відтоді розпочалося створення на державному рівні договірно-правової бази взаємин. Розгортанню двостороннього співробітництва сприяли бельгійські інвестиції у харчову, машинобудівну та металообробну галузі української промисловості. На початку 21 ст. у торгівлі з Україною Б. посіла четверте місце серед держав-членів Європейського Союзу.

Літ.: Лозинский С.Г. История Бельгии и Голландии в новое время. – СПб, 1898; Pirenne H. Histoire de Belgique. – Bruxelles, 1948-1949, v. 1-7; Кравець Я.І. Українсько-бельгійські літературні взаємини. В кн.:

Українська література в загальнослов'янському і світовому літературному контексті. – К., 1988, т.3; Самборська Я. Українці в Бельгії: проблеми соціальної адаптації// Українська діаспора, 1995, ч.8.

М.М.Варварцев.

БЕНЕДИКТИНЦІ – ченці католицького ордену, які дотримуються статуту, розробленого бл. 530 Бенедиктом Нурсійським у Монте-Кассінському монастирі (Італія). Існує жіноче відгалуження бенедиктинок. На початковому етапі своєї історії монастирі Б. не мали централізованого орденського управління. Статут св. Бенедикта диктував заборону відлучатися з монастиря, обов'язкове виконання будь-якої фізичної праці, а згодом – й інтелектуальні заняття тощо. Від раннього середньовіччя в Європі постає мережа бенедиктинських монастирів. 597 – виникає перший осередок Б. в Англії, звідки їх вплив поширився на Німеччину, Ісландію, скандинавські країни. У 9 ст. статут св. Бенедикта став провідною нормою організації західноєвропейських монастирів. Заходами Б. набуло розвитку шкільництво, просвітницька діяльність (школи в Корвейському та Новокорвейському монастирях, Фульдї, Рейхенау, Санкт-Галлені). Б. протегував франкський король (у 800 – 814 імператор) Карл Великий. Близько 910 було засновано Ключнійське абатство (Франція), яке стало центром, під управління якого перейшло понад 200 монастирів. У 11 ст. абат Гуго заклав підвалини ключнійської конгрегації, що означало запровадження серед Б. орденської організації. 1621 засновано конгрегацію св. Мавра, яку представляли вчені Мабільон, Монфокон, Сен-Март, Мартен, Д'Ашері, Дюран, Дюканж та ін. За часів Реформації Б. зазнали переслідувань; до 1538 лише в Англії було ліквідовано 62 бенедиктинські абатства. Обмеження їхньої діяльності спричинили події Французької революції 1789. Зазнаючи втрат в Європі, члени ордену почали засновувати свої громади в Америці. З ініціативи папи Лева XIII 1893 створено конфедерацію Б.

У Східній Європі Б. були одними з перших місіонерів, які налагодили відносини з Давньоруською державою. 961 німецький король (згодом імператор) Оттон I у відповідь на прохання княгині Ольги надіслав до Києва місію на чолі з Б. Адальбертом, який прагнув заснувати єпископство на Русі. Від 12 ст. до монгольської навали в Києві діяв заснований ірландськими бенедиктинцями монастир св. Марії, підпорядкований настоятелю у Відні. Посиленню зв'язків Б. з греко-католицькою церквою сприяло заснування в 1922-24 митрополитом А. Шептицьким східної гілки ордену в Бельгії. Нині діяльність Б. охоплює країни Європи та Америки, де вони мають свої періодичні видання, навчальні заклади.

Літ.: Полонська-Василенко Н. Історія України. – К., 1992, т.1; Монашеские ордена / Сост. А.Р. Андреев. – М. – К., 2003.

О.А. Іваненко.